

1. Навчальна дисципліна. Політика і суспільство

Галузь знань

0301 соціально-політичні науки

Напрямок підготовки

052 «Політологія»

Освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки фахівця **бакалавр**

2. Зміст навчальної дисципліни.

Політичне життя як соціальне явище. Суб'єкти політики.

Зв'язок політики з усіма приватними і суспільними сферами людської діяльності, її роль як «вектора» виробництва і відтворення суспільства, специфіка політичних явищ в загально соціологічному контексті. Багатоаспектність політики як складного соціального феномена. Характеристика основних аспектів прояву політики.

Розуміння політики як публічної діяльності по управлінню. Зв'язок політики з державною владою, боротьбою за неї. Державний аспект політики як концентрований вираз макросоціальних інтересів, винесених на рівень публічного обговорення і регулювання. Тотальність державного аспекту політики в умовах пригніченого громадянського суспільства.

Політика як відношення між взаємодіючими соціальними групами, прагнучими реалізувати інтереси, які зачіпають положення інших груп в суспільстві.

Політика як організація публічної діяльності по досягненню конкретних соціальних цілей.

Політика як соціальний інститут, покликаний регулювати соціальні взаємодії публічними методами на користь конкретних соціальних груп.

Влада як соціальне відношення: соціологічні підходи до вивчення

Влада як центральний елемент організованого суспільства. Біологічні і символічні витoki соціальної влади. Соціальні нерівності і влада.

Специфіка концепцій «сили» в розумінні влади. Н. Макіавеллі, Т. Гоббс про могутність як здібності добитися підкорення через альтернативи покарання. Могутність як результат економічного панування і експлуатації (К. Маркс). Воля до влади як результат соціального придушення біопсихічних інстинктів індивіда (З. Фрейд, Ф. Ніцше).

Концепції «інтересу» про природну розсудливість людини і визначення альтернативи вигоди. Варіант «суспільного договору» в інтерпретації влади (Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локк і ін.). Влада як механізм захисту результатів «конкуренції інтересів» (А. Сміт, Р. Спенсер).

Концепції «ціннісної згоди» в інтерпретації влади (Р. Гегель, Т. Парсонс, М. Фуко). Механізми досягнення ціннісної згоди. Погляди на владу у соціологічній концепції М.Вебера. Соціологічна інтерпретація влади як міжособового відношення (Р. Ласуелл).

Характеристика основних рівнів прояву влади. Роль мікро рівня владних відносин у формуванні політичного процесу.

Особливості і структура політичного простору. Стратифікація політичного простору

Внесок П. Сорокіна, П. Бурдьє в розуміння феномена соціального простору. Політичний простір як продукт соціально-політичних взаємодій, рухома сукупність соціально-політичних практик і їх значень. Основні характеристики політичного простору: протяжність, структурованість, ентропія, дистанції і інтенсивність соціально-політичних зв'язків. Визначення позиції в політичному просторі. Роль основних ресурсів впливу у формуванні позиції.

Характеристика рівнів прояву політичного простору. Особливості глобального рівня, макро-, мезо-, мікро- рівнів в представленні політичних інтересів. Зростання взаємозалежності рівнів в сучасному світі. Вплив активного соціального середовища мікро рівня на визначення характеру відносин в політичному просторі. Політична організація як віддзеркалення міри структурованості політичного простору. Фактори, що сприяють стійкому функціонуванню політичної організації. Принципи актуалізації функцій організації. Виявлення системних факторів нестійкості політичної організації.

Активізація нових соціальних рухів як соціальна протидія посиленню правлячих класів. Використовування методу case-study у вивченні процесу.

Розвиток владних відносин в суспільствах Східної Європи і України, що трансформуються. Трансформація правлячого класу, формування поза елітних груп. Реальність і перспективи владних нерівностей в сучасному українському суспільстві.

Електоральна поведінка: особливості, специфіка.

Особливості різних підходів до визначення поняття «електоральна поведінка». Типологізація електоральної поведінки: моделі «залежного виборця», «раціонального виборця», «когнітивна модель виборця». Поняття політичної поведінки, дії, електоральної активності. Характеристика системи політичної дії по М. Веберу. Фактори політичності соціальної дії.

Типологія політичної поведінки по критерію участі в політичному житті (Р. Алмонд), перспективи її використання. Відношення до влади як системоутворюючий фактор політичної поведінки: моделі «підкорення» і «інтересу». Показники відношення особи до влади, мотивація участі як наслідок відношення. Типологічна матриця політичної поведінки.

Феномен політичного відчуження. Структурні і психологічні мотиви відчуження. Політичне відчуження має в умовах авторитарної політичної системи. Явище «імітації активності», його витоки. Характеристика мотивів політичної пасивності особи. Форми і рівні політичної участі: партійно-ідентифікаційна модель політичного вибору: особливості факторів участі, установок. Особливості соціологічної моделі вибору.

Проблеми масової політичної поведінки, політичної участі і вибору в сучасній Україні.

Політична стабільність. Поняття про соціальне партнерство.

Поняття груп інтересів. Їх соціальні функції в політичному просторі. А. Бенті про потенційні і зацікавлені групи. Співвідношення понять групи

інтересів, групи тиску, лобі. Типи зацікавлених груп: соціетальні, інституційні групи, асоціації.

Моделі групової політики: особливості плюралістичної, корпоративістської моделей, моделі «нових правих». Механізми впливу груп інтересів: політична культура, інституційна структура, природа партійної системи, природа і стиль публічної політики. Фактори лідерства, популярності, популізму. Ресурси впливу.

Громадянське суспільство і держава. Адміністративно-територіальне державне управління: соціально-політичні моделі.

Громадянське суспільство і його співвідношення з державою. Соціально-політична роль держави. Особливості політичної думки на проблему громадянського суспільства. Функції громадянського суспільства і держави. Поділ соціально-політичного простору між цими суб'єктами. Особливості реалізації основних функцій громадянського суспільства: інтегративної, інструментальної, дистрибутивної, регулятивної, комунікативної.

Основні типи місцевого управління. Обставини, що впливають на взаємодію суб'єктів регіональної політики. Особливості політики централізації. Аналіз факторів, що визначають вплив держави в регіональну політику. Структура державного регіонального управління. Концепції оптимального прийняття рішень в ситуації управління регіонами з центру: рівноваги і регульованої рівноваги, оптимальності по Парето, принцип гарантованого результату, сценарій й попереджень, управління при недостатньому знанні центром параметрів нижнього рівня, концепція корпоративного прийняття рішень.

Соціальні рухи, організації і політичні партії. Соціально-політична діяльність трудового колективу.

Зростання організаційного фактора в історії і об'єктивна необхідність появи партій на соціально-політичній арені. Зміни функціонального вигляду партії. М. Вебер про партію як аристократичного угруповання. Поняття сучасної партії (М. Дюверже, Л. Кермон). Соціологічні традиції у вивченні політичних партій. Організаційні закономірності в розвитку політичної партії. Р. Міхельс про соціальні наслідки «залізного закону олігархії». Партійні маси і вожді.

Типології політичних партій по критеріях: організації, місця в структурі влади, ідеологічного вигляду. Структурна і функціональна характеристики кадрових і масових партій (М. Дюверже). Механізми взаємодії кадрових і масових партій в сучасному суспільстві. Характеристика ідеологічних, прагматичних і харизматичних партій. Поняття партійної системи, типи партійних систем. Загальна характеристика партійної структури політичного простору сучасної України. Інституціоналізація партії як віддзеркалення її зрілості як політичної сили. Значення інституціоналізації в демократичному процесі.

Політична культура, поняття, специфіка

Культурний фактор політики і влади. Теорії національного характеру в поясненні специфіки політичних систем. С. Хантінгтон про три хвилі демократизації. Особливості другої і третьої хвилі. Обмеженість інституційного підходу в розумінні процесів соціально-політичної модернізації і політичного розвитку. Культурний фактор політичних змін.

Соціологічні інтерпретації політичної культури: «базисна» модель Р. Алмонда, «модель взаємин» Л. Паю, політична культура як політична система, символічний підхід. Характеристика когнітивних, афектних, аксіологічних, праксіологічних компонентів політичної культури. Соціологічна задача виділення ядерних і периферійних компонентів політичної культури. «Генотип» як віддзеркалення національної специфіки політичної культури.

Особливості політичної культури сучасного українського суспільства і можливості демократичного розвитку.

Форми прояву і вивчення масової політичної свідомості

Політизування свідомості мас в переломні моменти історичного розвитку. Роль мас в історичному процесі. Проблема мас в соціально-політичній думці. «Аристократичні» теорії мас. Соціальні джерела і основні цілі масових дій. Характеристика маси як натовпу (Лебон), як публіки (Тард). Масовизація суспільства в ХХ столітті як загроза демократії і свободі. Концепція масових рухів і авторитарної особи (Е. Фромм, Т. Адорно). Характеристика маси як «мовчазної більшості». Достоїнства і гносеологічні обмеження підходів.

Особливості масової політичної свідомості. Ф. Паркін про закономірності формування масової свідомості. Структура масової свідомості. Політичні диспозиції, спрямованість свідомості, політична ідентичність. А. Грамші про роль стереотипів, міфів і фрагментованого знання у функціонуванні масової політичної свідомості. Ідентифікаційні, регулюючі, компенсаторні функції політичних стереотипів. Міф як еманация системи цінностей, що забезпечує перехід з однієї ідеології в іншу. Характеристики міфів: опора на віру і авторитети; групове нав'язування, ірраціональність, неподатливість до верифікації, сильна дія на політичні відносини. Громадська думка в структурі політичної свідомості.

Політична ментальність

Політична ментальність в ракурсі соціологічного аналізу. Особливості інтерпретації поняття ментальності стосовно сфери політики. Структурні компоненти ідеологій як складові політичної ментальності. Аналіз різних підходів до вивчення ідеологій. Особливості бихевіористського підходу.

Поняття про політичні установки і цінності. Емпіричні дослідження політичних установок і цінностей. Аналіз концепцій американських науковців початку 60-х років. Особливості концепцій Ф. Конверса, А. Кэмпбелла і інших.

Психологічний базис політичних ідеологій. Теорії «авторитарної особи» Т. Адорно. Аналіз різних підходів до авторитаризму як прояву сутнісних характеристик мислення як лівого, так і правого політичного спектру, як ідеології в цілому. Концепція догматизму М. Рокича. Політичне мислення і механізми переваг. Дослідження Стімсона, теорія когнітивних можливостей індивідів. Сучасні підходи до проблеми політичного мислення, робота Ш. Розенберга «Значення, ідеологія і політика».

Дослідження сучасної української політичної ментальності. Аналіз емпіричних підходів до вивчення даної проблеми. Особливості методів кількісного і якісного аналізів.

3. Вибіркова.

4. **Термін вивчення 4 семестр.**

5. Кількість годин за кожною формою проведення занять.

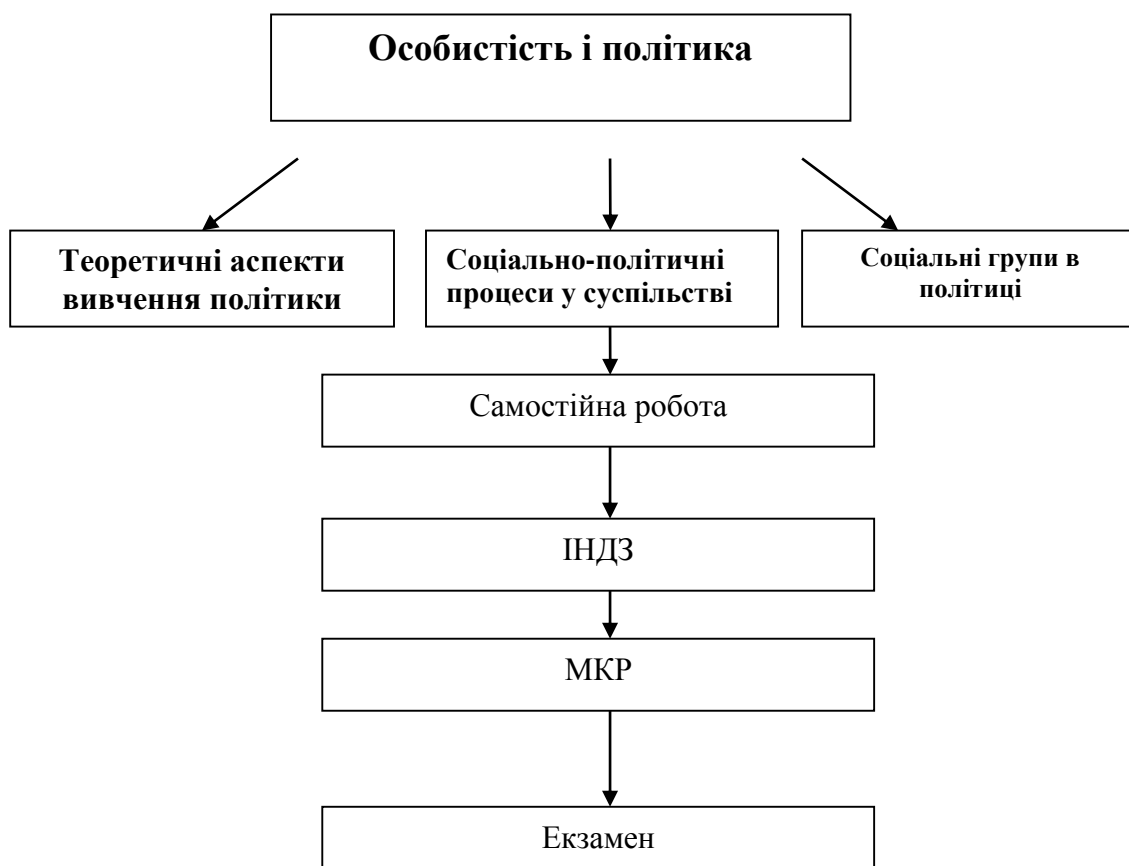
2	Види теоретичної і практичної підготовки:	
	- лекції;	20
	- практичні заняття;	20
	- індивідуальна робота;	-
	- самостійна робота.	80

6. Викладацький склад.

Кандидат соціологічних наук, доцент кафедр політології і соціології -
Білецька Т. В.

7. Структурно-логічна схема навчальної дисципліни.

Структурно-логічна схема навчальної дисципліни:

8. Мета і завдання вивчення дисципліни:

Мета викладання навчальної дисципліни полягає в одержанні студентами теоретичних знань про закони взаємодії усіх структур і сфер життєдіяльності суспільства з політикою, соціально-політичні потреби, інтереси, діяльність особистостей, соціальних груп, етносів, народів, їх організацій, рухів, інститутів.

Важливе місце в контексті вивчення даного курсу полягає у розгляді нових тенденцій і форм, що проявилися в соціально-політичному світі сучасності, а також на цьому фоні - особливостей і тенденцій соціально-політичної трансформації українського суспільства.

Завдання навчальної дисципліни: є формування засад дослідницької методології у вивченні конкретних проблем функціонування і розвитку сучасного політичного простору.

Основні завдання курсу: в рамках курсу розглядаються як фундаментально-теоретичні, так і прикладні питання, пов'язані з політичною поведінкою різних соціальних груп сучасних суспільств.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

ЗНАТИ:

- теоретико-методологічні основи соціально-політичного дискурсу;
- володіти категоріями, поняттями й закономірностями політичної науки;
- сутність найважливіших політичних феноменів: політики, політичної влади, лідерства, політичної системи і режиму, держави, ідеології, політичної культури та поведінки, політичних технологій тощо;
- систему соціальних та політичних інститутів сучасності, що складають структурно-функціональний формат політичного буття;
- природу, форми й динаміку різноманітних соціально-політичних процесів, їх типологію, масштаби й наслідки;
- визначати теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти соціально-політичного знання;

ВМІТИ:

- аналізувати владу як складову політики й засіб управління соціальними процесами;
- орієнтуватися в проблемах легітимності, горизонтального й вертикального розподілу влади;
- характеризувати сутність держави, соціально-політичного життя, розрізняти політичні відносини і процеси, суб'єкти і об'єкти політики;
- аналізувати соціально-політичні процеси
- опанувати навички політичної культури, вміння застосовувати політичні знання у професійній і громадській діяльності.

9. Методи викладання дисципліни.

– Лекції для ознайомлення з основними теоретичними положеннями комплексного аналізу;

– Практичні заняття для вироблення навичок застосування теоретичних знань для розв'язування задач комплексного аналізу;

– Самостійна робота з опрацювання окремих питань теоретичного характеру, виконання домашніх завдань, підготовка до контрольних заходів тощо;

– Індивідуальні навчально-дослідні завдання для виконання творчої роботи щодо застосування знань з комплексного аналізу, розв'язування задач якісного та кількісного характеру тощо.

10. Методи оцінювання.

Оцінка “відмінно” ставиться за умови повних і вичерпних відповідей студента на запитання, демонстрації високого рівня теоретичної і практичної підготовки.

Оцінка “добре” виставляється за наявності несуттєвих помилок в відповідях студента.

Оцінка “задовільно” ставиться при суттєвих недоліках при формуванні відповіді на теоретичні і практичні завдання, за відсутності уміння ілюструвати прикладами основні теоретичні положення.

Оцінка “незадовільно” ставиться у тому разі, коли студент не володіє фактичним матеріалом і має низький рівень теоретичної підготовки.

11. Перелік основної літератури

1. Алексеева Т.А. Современные политические теории.- М., 2000.
2. Амелин В.Н. Социология политики.- М., 1992
3. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
4. Арон Р. Поколение на стыке веков: Дюркгейм, Парето, Вебер // Полис, 1993 № 2.
5. Вебер М. Избранные произведения. СПб., 1990, с.345-414, с.602-643.
6. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку. М., 1997.
7. Дарендорф Р. Дорога к свободе // Вопросы философии. – 1990.- № 9.
8. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт: очерк политики свободы. М., 2002.
9. Козер Л. Функции социального конфликта. СПб, 2000.
10. Нобель - Нойман Э. Общественное мышление. Открытие спирали молчания. - М., 1996.

Додаткова література:

11. В Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, 1992.- №4.
12. Андреев С.С. Политическое время и политическое пространство // Социологический журнал.- 1997.- с. 27-40.
13. Болл Т. Власть // Полис, 1993 №5.
14. Вебер М. Политика как призвание и профессия. // Выбранные произведения. - М.: Прогресс, 1990.
15. Врублевський В., Хорошковський В. Український шлях. К., 1997.
16. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века. // Вопросы философии. – 1992.- №1.

12. Мова викладання. Українська.